

ERKEL

ERKEL SZÍNHÁZ
ERKEL THEATRE

Szörényi Levente / Bródy János

ISTVÁN, A KIRÁLY

Stephen, the King

OPERA

HUNGARIAN STATE OPERA
HUNGARIAN STATE OPERA

Meláth Andrea, Boncsér Gergely, Szappanos Tíbor, Kriszta Kinga

Tartalom

Cselekmény	7
Mindig élt bennünk egy István és egy Koppány – Interjú Szinetár Miklós rendezővel az <i>István, a király</i> ról	8
Nem vesztett a frissességéből – Interjú Gyöngyösi Levente zeneszerzővel, a rockopera áthangszerelőjével	10
István király intelmei – Szemelvények	16

Contents

<i>Synopsis</i>	20
<i>There has always been an István and a Koppány inside us – Interview with director Miklós Szinetár about István, a király (Stephen, the King)</i>	22
<i>It has lost none of its freshness – Interview with composer Levente Gyöngyösi, who re-orchestrated the rock opera</i>	29
<i>The counsel of King Stephen – Excerpts</i>	32

Szörényi Levente / Bródy János
ISTVÁN, A KIRÁLY
Stephen, the King

A rockopera szimfonikus változata két részben, magyar nyelven,
magyar és angol felirattal

*Symphonic version of the rock opera, in two parts, in Hungarian,
with Hungarian and English surtitles*

Zeneszerző *Composer* **SZÖRÉNYI LEVENTE**

Szövegíró *Librettist* **BRÓDY JÁNOS**

Eredeti dráma *Original work by* **BOLDIZSÁR MIKLÓS**

Szimfonikus hangszerezés *Orchestrated by* **GYÖNGYÖSI LEVENTE**

Rendező *Director* **SZINETÁR MIKLÓS**

Diszlettervező *Set designer* **HORESNYI BALÁZS**

Jelmeztervező *Costume designer* **VELICH RITA**

Koreográfus *Choreographer* **VÁRI BERTALAN**

Vídeo mapping **LIMELIGHT**

Dramaturg **ORBÁN ESZTER**

Angol nyelvű feliratok *English surtitles* **ARTHUR ROGER CRANE**

Karigazgató *Chorus director* **CSIKI GÁBOR**

A gyermekkar vezetője *Head of the children's chorus* **HAJZER NIKOLETT**

Az előadás a Zikkurat Színpadi Ügynökség és a Melody Kft. közvetítésével jött létre.

This production has been made possible through the mediation of the Zikkurat Stage Agency and Melody Kft.

Az operaváltozat ősbemutatója: 2020. október 17., Erkel Színház

World premiere of the symphonic version: 17 October 2020, Erkel Theatre

István **NYÁRI ZOLTÁN / BONCSÉR GERGELY**

Sarolt **MELÁTH ANDREA**

Gizella **KRISZTA KINGA**

Asztrik **SZAPPANOS TIBOR**

Vecellin **DOBÁK ATTILA**

Koppány **CSEH ANTAL**

Torda **LÁSZLÓ BOLDIZSÁR**

Laborc **SZEMENYEI JÁNOS**

Réka **KÁLNAY ZSÓFIA**

Bese **SZEREKOVÁN JÁNOS**

Solt **MEGYESI ZOLTÁN**

Sur **KÖRÖSI ANDRÁS**

1. narrátor *First narrator* **BÁTKI FAZEKAS ZOLTÁN**

2. narrátor *Second narrator* **KÁLDI KISS ANDRÁS**

1. regős *First bard* **BEERI BENJAMIN**

2. regős *Second bard* **UJVÁRI GERGELY**

Sámán asszony *Shamaness* **SAHAKYAN LUSINE**

Boglárka **BAGOSI ORSOLYA**

Enikő **MENTES-SOÓS ENIKŐ**

Picur **MAGASSY JÚLIA**

Gyászoló *A mourner* **KOVÁTS KOLOS**

Hont **MATYÓ MÁRIÓ**

Pázmány **TARNAI DÁVID**

Unoka *Grandchild* **CSÁNYI PANNA / BEDE ZSÓFIA**

Közreműködő balettművészek *Featured ballet dancers*

LOVISEK ESZTER, DARAB-FEHÉR EDIT, GYARMATI ZSÓFIA, PAPP ZSUZSANNA,

RIEDL ÁGNES, ELLENRIEDER RUBINA / FÜLÖP ANNA, VILA M. RICARDO,

SZEGŐ ANDRÁS, MYASNIKOV BORIS, VÉKES ROLAND,

MOLNÁR GERGELY APOR (MNBI HNBI), MOLNÁR ÖRS DOMONKOS (MNBI HNBI)

Közreműködik a Magyar Állami Operaház Zenekara, Énekkara és Gyermekkara,
valamint a Magyar Nemzeti Balett és Balettintézet *Featuring the Hungarian State Opera Orchestra,
Chorus, and Children's Chorus, and the Hungarian National Ballet and Ballet Institute*

Karmester *Conductor* **CSER ÁDÁM**

Magassy Júlia, Bagosi Orsolya, Mentés-Sóós Enikő, Szappanos Tibor, Cseh Antal, Kálnay Zsófia

Cselekmény

Géza fejedelem fia, István és a bajor hercegnő, Gizella összeházasodnak. A nép imádkozik a párért. Az ünnepélyes hangulatban a három magyar úr, Bese, Solt és Sur már előre a további boldogulásról fantáziál. Koppány vezér keresztény lánya, Réka térítéssel próbálkozik, amikor megjelenik apja egyik pogány embere, Laborc, aki elutasítja az új istenképet. Géza halála után a temetésen Koppány és István összeütközésbe kerül: Koppány ugyanis hiába reméli, hogy Géza halála feloldja az ő korábbi ígérését, amely szerint a trón Istvánt illeti.

Isten békéjét kéri a nép, majd Istvánt és anyját, Saroltot egy népi együttes szórakoztatja, amit ő túl régimódinak talál. Ekkor érkezik Laborc, aki Koppány követeként kéri Saroltot, hogy az ősi hagyomány szerint menjen hozzá feleségül, és uralkodjanak együtt tovább. Sarolt ezt visszautasítja, és kivégezteti Laborcot. Ismét megjelenik a három haszonleső úr, akik most István pártjára állnak. Istvánra azonban nem hat a hízélgés. Amikor Sur, Solt és Bese távozik, István kétségeit fejezi ki, de Sarolt lelket önt belé. Mások is elégedetlenek: Gizella férjként, Vecellin lovag hadvezérként vár többet Istvántól. Asztrik, a térítőök vezetője Istvánt teszi meg fejedelemmé.

Koppány vezér és Torda, Koppány sámánja a vezér híveihez szól. Koppányt imádói, Boglárka, Enikő és Picur, igyekeznek elcsábítani, a vezér azonban ellenáll. A három köpönyegforgató úr érkezik a fejedelemválasztás hírével. Most Koppány oldalán próbálnának szerencsét, ám ő sem támogatja őket. Torda kihasználja a feszültséget, és tovább tüzeli a vezér harci kedvét, majd áldozatot mutat be az ősi istenségeknek. Réka rémálmáról számol be atyjának, akit árulóként, felnégyelve látott, de Koppány nem lát más utat, csak a nyílt harcot. István is megjelenik, felajánlva a hatalmat a vezérnek, ha az Róma felé fordul, ám Koppány így nem fogadja el a trónt. Torda érkezik a hadba hívó véres karddal. A csatában Koppány vezér súlyos vereséget szenved.

A csata, a testvérharc áldozatait asszonyok, öregek, gyerekek gyászolják. A győztes seregek Istvánt ünneplik. Megérkezik Réka, és atya holttestét kéri, hogy eltemethesse. István hajlandó lenne teljesíteni a lány kérését, de Sarolt nem engedi, sőt kiadja a parancsot: „Felnégyelni!” Koppányt felnégyelik, a nép Istvánt üdvözli. Asztrik apát Isten nevében, a pápától kapott koronával királlyá koronázza Istvánt.

Az *István, a király* legendás ősbemutatójára 1983-ban, a budapesti városligeti Királydombon került sor. Szövegét Bródy János írta Boldizsár Miklós *Ezredforduló* című műve nyomán. Az akkori előadást Koltay Gábor rendezte, a főbb szerepekben Varga Miklós (István), Vikidál Gyula (Koppány), Sebestyén Márta (Réka), Deák Bill Gyula (Torda), Nagy Feró (Laborc), Victor Máté (Asztrik főpap), Berek Kati (Sarolt), Sára Bernadett (Gizella), Balázsovits Lajos, Körtvélyessy Zsolt, Halmágyi Sándor (német lovagok), Nyertes Zsuzsa, Hűvösvölgyi Ildikó, Tóth Enikő (Koppány feleségei), Bródy János, Ifj. Csoóri Sándor, Koltay Gergely (regősök), Szakácsi Sándor, Sörös Sándor, Balázs Péter (magyar főurak) voltak láthatók.

Mindig élt bennünk egy István és egy Koppány

Interjú Szinetár Miklós rendezővel az *István, a király*ról

Mit jelentett az *István, a király* az 1983-as bemutatón, és mit jelent ma, amikor a rockopera operaként kerül színre?

Az *István, a király* az ősbemutatón, azaz mintegy 40 évvel ezelőtt revelációként hatott, egy új hangot jelentett, és átütő sikert aratott. Amikor felkértek, hogy az azóta számos színpadra vitt előadás után én is megrendezzem, de ezúttal operaként, felmerült a kérdés, hogy mitől tud pluszt adni, más lenni az új operai hangszerelés egy rockelőadáshoz képest. Míg a rockelőadás monoton szuggesztivitással szól, megköveteli és megvalósítja az egységességet (amit az egységes tánc- és énekkar is biztosított, amely szinte végigmozogta a produkciót), addig az opera tud sokszínű, eklektikus lenni, lehet benne minden jelenet más és más – én legalábbis ennek a megvalósítására törekszem.

Mennyiben tekinti történelmi darabnak?

Ez nem egy történelmi mű, mint ahogy a *Don Carlos* és a *Bánk bán* sem az. Sok olyan momentum van benne, ami történelmileg nem biztos, hogy hiteles. Nem valószínű, hogy István anyja, Sarolt ilyen mértékben befolyásolója lett volna a történetnek, vagy hogy István felajánlotta volna Koppánynak, hogy átengedi neki a trónt, illetve hogy Torda, a

táltos azt mondja, hogy megvalósul a Duna-menti Köztársaság. Persze mondhatjuk, hogy a táltos a jövőbe lát, de akkor rosszul látta... Jóllehet vannak bizonyos pontokon áthallások: nemcsak a mára, hanem az utolsó több száz évre is. Nem véletlen a *Himnusz* a mű végén, ami azt szimbolizálja, hogy mi, magyarok mindannyian ezek vagyunk: Koppányok, Istvánok, Koppány-pártiak, István-pártiak. Itt vagyunk tízmillióan, kiszolgáltatva a földrajzi, történelmi, gazdasági, politikai helyzet adottságainak. Ha azonban egység, összefogás alakulna ki, akkor el lehetne felejteni, hogy ki Koppány, és ki István.

Miben áll a darab aktualitása?

Régebben szokás volt olyan történelmi párhuzamot vonni, hogy István Kádár János, Koppány pedig Nagy Imre figurája, de ezt leginkább azok terjesztették, akik ezzel akartak a darabnak biztosságot adni. Ilyen fajta direkt, hétköznapi aktualitás nincs benne. Van viszont egy politikai aktualitása, ami az utóbbi sok száz évben érvényes: az ország rendszeresen ketté volt osztva, két vélemény ütközött egymással különböző szenvedélyekkel, ami része nemcsak Magyarországnak, hanem az emberiség történetének. Már az ókori római kocsiversenyeken is megvolt a kék és zöld párt, és máig megvannak Amerikában a republikánusok és a demokraták, Nagy-Britanniában a Brexit-pártiak és a Brexit-ellenzők. Ezek nem aktuálpolitikai kérdések, hanem évszázadok óta húzóó véleménykülönbségek, amelyek társadalmi helyzetből, családi adottságokból, genetikából fakadnak, és meghatározzák a mindenkori közéletet. Így ennyiben beszélhetünk aktualitásról. Már csak azért is, mert Magyarországon mindig élt bennünk egy István, aki a rendet, a Nyugathoz való tartozást akarta, de élt bennünk egy Koppány is, aki lázadt, meg akarta változtatni a világot, aki félt, és kisebbségi érzése volt a Nyugattal szemben. Ez a kettősség – amely akár egyetlen személyiségen belül is megjelenhet – uralja a darabot, ezt szeretném világossá tenni.

Mennyire fekete-fehérek ezek a figurák a műben?

Fontos, hogy Istvánnak is, Koppánynak is van igazsága. Nem a gonosz és a jó harcok egymással, hanem mindkettőben van jó is, rossz is. Hozzá tartozik, hogy van a nagy csendes tömeg, amely ennek csak passzív nézője, vagy ha úgy tetszik, elszennedője – ez jelenik meg Réka szerepében.

Az emblematikus Regös figurájának mi a jelentősége?

A darab tradíciója szerint a szerző, Szörényi Levente kezdte az előadást egy gitárral, és mintegy a világhoz fordulva kérte, hogy „Segítsetek!” A darab második részében Regösként

pedig Bródy János jött be, és elsíratta azokat, akik elpusztultak ezekben a harcokban – elvégre sok áldozata van az István- és Koppány-féle harcoknak a hétköznapokban is. Ez a Regös figurának az előzménye. Én erre egy új megoldást alkalmaztam, mivel Szörényi és Bródy már nem lépnek színre, ezeken a pontokon ki is léptem az eredeti mű keretéből.

A konfliktusok, problémák, történelmi motívumok mellett az István, a király nem mellőzi az iróniát, humort sem.

Így van, és én sem szeretném véresen komolyan véve játszani a darabot az elejétől a végéig. Megjelenik az irónia például Istvánban, aki realpolitikus, és nem szent, ahogyan Koppány nem gonosz, hanem kényszerhelyzetben van. Mindenkinek megvan a maga igaza. Bese, Solt és Sur mindenképp alkalmazkodnak, ők „minden rendszerben újságírók”. Ez a fajta köpönyegforgatás, ami nálam szó szerint is megjelenik, a foglalkozásuk. Egy társadalomban mindenféle szakma van: hóhér, börtönőr. Akkor miért ne lehetne köpönyegforgató is? Arra törekszem, hogy sokarcú előadás jöjjön létre.

Nem vesztett a frissességéből

Interjú Gyöngyösi Leventével, a rockopera áhangszerelőjével

Az István, a király című rockopera szimfonikus operává való hangszerelése során milyen elvek vezéreltek?

Nagy tisztelettel tekintek erre a műre, így nem is módosítottam semmit, ami megváltoztatja az eredeti formát. Az új hangszerelés azt a célt szolgálja, hogy egy olyan zenei világ jöjjön létre, mely megfelel egyfajta operai hangzásnak úgy, hogy az eredeti muzsika belső karaktere megmarad. Ennek a kettős törekvésnek az eléréséhez igen vékony mezsgyén kellett egyensúlyozni. Meg akartam mutatni az eredeti műben rejlő operai működésmódokat, és azok mentén megváltoztatni az egészet egy komolyzenei hangzásvilágra.

Hogyan történt maga az áhangszerelés?

Az volt a kiindulópont, hogy nem használok elektronikát a műben. A dobszerelés, a basszusgítár és az elektromos gítár kimaradtak. Szörényi Levente annak idején szemé-

Szemenyei János és az OPERA Énekkara / OPERA Chorus

Ilyesen játszott a szológitárszólamot, amely Koppányékat kíséri – azt most eltorzított trombitaszóló játssza. Bármily távolinak tűnik is a gitár és a trombita, a valóságban nem az! Van a darabban egy eleve komolyzenéhez kötődő réteg, amely jellemzően Bese, Solt és Sur, illetve Sarolt megszólalásainál hallható. Viszont a rockzenéhez kötődő részekbe, például Koppány és Torda megszólalásainak kíséretébe a dobszerelés helyett akusztikus ütőhangszerek kerültek – ez adja magát. A basszusgitárt bőgővel lehetett pótolni. A ritmikát, a rockban magával ragadó groove-ot megváltoztattam, de a karakterek mégis megmaradtak. Ezenkívül teljesen átlagos, romantikus operazenekart alkalmaztam, körülbelül olyat, mint Verdi: kettősfafúvósokkal, orgonával, hárfával. Az orgona fontos a vallásos közeg érzékelésében. Sokat segít, hogy a Magyar Állami Operaház Zenekarában többektől nem idegen a népies stílus, így a népies részeket nem is kellett áthangszerezni, hanem a hegedűn, bőgőn egyszerűen népiesebben fognak játszani.

Az énekszólamok, a dallamok megmaradtak. Az eredetit rockénekesek számára komponálták, akik között ritka a mélyebb férfihang. Mi viszont operaénekesekre képzeltük el, ezért transzponálni kellett. Így Koppány szólama mélyebbre került, bariton lett, Rékáié pedig feljebb került. Gizellát egy egész oktávval feljebb hoztam.

Mi okozta a legnagyobb kihívást az áthangszerelés során?

Arra megoldást találni, hogy egy ötven-hatvan éves tradíciót, hogyan lehet úgy megváltoztatni, hogy működőképes maradjon. Többféle ritmuskombinációt kellett kipróbálni, mire megtaláltam a rock-groove-ok szimfonikus zenekari megfelelőjét. Vagyis tulajdonképpen nem is maga a hangszerelés volt a legnagyobb nehézség. Izgalmas megfigyelni, hogy vannak a darabban olyan különleges zenei megoldások, amelyekre Szőrényi művészetében nincs is korábbi példa. Például a „Felnégyelni” rész, amely köztudottan ötnegyedben van, nagyon modern, szinte atonális. Az is döbbenetes, hogy a teljesen különböző stílus karakterek, milyen szerves egységet alkotnak. A hosszú hónapok munkája során az derült ki számomra, hogy az *István, a király* semmit nem veszített a frissességéből. Szinte Erkel *Bánk bánja* mellé emelkedett.

Megyesi Zoltán, Szerekován János, Körösi András

Cseh Antal, Dobák Attila, Káldi Kiss András, Komlósi Ildikó, Nyári Zoltán, Kriszta Kinga

István király intelmei

Szemelvények

„V. Az igaz ítélet és a türelem gyakorlásáról

A türelem és az igaz ítélet gyakorlása a királyi korona ötödik cifrázása. Dávid király és próféta mondja: »Isten, a te ítéletidet add a királynak.« És ugyanő másutt: »A királynak tisztessége szereti az igaz ítéletet.« A türelemről így beszél Pál apostol: »Türelmesek legyetek mindenki iránt.« És az Úr az evangéliumban: »A ti béketűrőstek által nyeritek meg lelketeket.« Ehhez tartsd magad, fiam: ha becsületet akarsz szerezni királyságodnak, szerezd az igaz ítéletet; ha hatalmadban akarod tartani lelketed, türelmes légy. Valahányszor, kedves fiam, ítéletet érdemlő ügy kerül eléd, vagy valamely főbenjáró bűn vádoltja, türelmetlenül ne viselkedjél, esküvel se erősködjél, hogy megbünteted; bizony ez ingatag lenne és mulandó, mert a bolond fogadalmat megszegezi az ember; és ne is ítélkezz te magad, nehogy királyi méltóságodban a hitvány ügyben forgolódva folt essék, hanem az efféle ügyet inkább bírákhoz utasítsd, az ő megbízásuk, hogy a törvény szerint döntsenek. Óvakodj bírónak lenni, ám örülj királynak lenni s nevezeteni. A türelmes királyok királykodnak, a türelmetlenek pedig zsarnokoskodnak. Ha pedig egyszer olyasvalami kerül eléd, amelyben ítéletet hozni méltósággal összefér, türelemmel, irgalommal, esküdözés nélkül ítélkezz, így lesz majd koronád dicséretes és ékes.

VI. A vendégek befogadásáról és gyámolításáról

A vendégek s a jövevények akkora hasznot hajtanak, hogy méltán állhatnak a királyi méltóság hatodik helyén. Hiszen kezdetben úgy növekedett a római birodalom, úgy magasztaltattak fel és lettek dicsőségessé a római királyok, hogy sok nemes és bölcs áradt hozzájuk különb-különb tájakra. Róma bizony még ma is szolgálja volna, ha Aeneas sarjai nem teszik szabaddá. Mert amiként különb-különb tájakra és tartományokból jönnek a vendégek, úgy különb-különb nyelvet és szokást, különb-különb példát és fegyvert hoznak magukkal, s mindez az országot díszíti, az udvar fényét emeli, s a külföldieket a pöffeszkedéstől elrettentí. Mert az egynyelvű és egyszokású ország gyenge és esendő. Ennélfogva megparancsolom neked, fiam, hogy a jövevényeket jóakaratóan gyámolítsad és becsben tartsad, hogy nálad szívesebben tartózkodjanak, mintsem másutt lakjanak. Ha pedig le akarnád rombolni, amit építettem, vagy szétszórni, amit összegyűjtöttem,

kétségkívül igen nagy kárt szenvedne országod. Hogy ez ne legyen, naponta nagyobbítsd országodat, hogy koronádat az emberek nagyságosnak tartsák.

VII. A tanács súlyáról

A királyi emelvényen a tanács a hetedik helyre tart igényt. A tanács állít királyokat, dönti el az ország sorsát, védelmezi a hazát, csendesíti a csatát, győzelmeket ő arat, kerget támadó hadat, behívja a barátokat, városokat ő rakat, és ő ront le ellenséges várakat. Minthogy pedig a tanácsnak ekkora haszna van, ostoba, pöffeszkedő és középszerű emberekből összeállítani, én úgy vélem, mit sem ér; hanem a tekintélyesebbek és a jobbak, a bölcsőbbek és a legmegbecsültebb vének ajkán formálódjék és csiszolódjék. Ezért, fiam, az ifjakkal és a kevésbé bölcsekkel ne tanácskozz, ne is kérj tőlük tanácsot, csak a gyűlés véneitől, kiknek koruk és bölcsességük miatt megfelel ez a feladat. Mert a királynak szóló tanács zárva legyen a bölcs szívbe, ne terjessze a bolondok szelessége. Ha ugyanis a bölcsekkel jársz, bölcs leszel, ha a bolondokkal forgolódsz, társul adod magad hozzájuk, szól a Szentlélek Salamon által: »Aki jár a bölcsekkel, bölcsék barátja lesz, nem a bolondokhoz lesz hasonlatos.« És Dávid zengi: »A szenttel szent léssz, és az ártatlan férfiúval ártatlan léssz, és a választottal választott léssz, és az elfordulttal elfordulsz.« Ezért hát ki-ki életkorának megfelelő dologban forgolódjék, tudniillik az ifjak fegyverben, a vének a tanácsban. Egyébként az ifjakat mégsem kell teljesen kiűzni a tanácsból; ámde ahányszor velük tanácskozol, még ha életrevaló is az a tanács, mindig terjeszd az öregek elé, hogy minden cselekedetedet a bölcsesség mértékével mérhesd.¹

Fordította Kurcz Ágnes

¹ István király intelmei, <http://mek.niif.hu/00400/00446/00446.htm#2>

Synopsis

István, the son of Grand Prince Géza, and the Bavarian princess Gizella are married. The people pray for the couple. In the festive atmosphere, the three Hungarian lords Bese, Solt, and Sur are already fantasising about their future successes. Réka, the Christian daughter of Duke Koppány, is praying, asking for the conversion of the pagans, when she is interrupted by one of her father's pagan men, Laborc, who rejects the new God. After the death of Géza, Koppány and István have a falling out at the funeral: Koppány had been hoping, to no avail, that Géza's death would absolve the former promise of István inheriting the throne.

The people ask for the peace of God, after which István and his mother Sarolt are entertained by folk musicians, which István finds to be overly old-fashioned. That's when Laborc arrives at the scene. As a messenger from Koppány, he asks Sarolt to continue the ancient tradition of marrying him so they could rule together. Sarolt rejects the proposal and has Laborc executed. The three profit-seeking lords again show up, this time taking István's side. However, he does not fall for their worthless flattery. After Sur, Solt, and Bese leave, István gives voice to his doubts, but Sarolt fills him with hope. Others are also dissatisfied: Gizella wants more from István as a husband, and the knight Vecellin wants more from him as a military leader. Asztrik, the head of the missionaries, appoints István Grand Prince.

Duke Koppány and his shaman Torda address Koppány's followers. His admirers Boglárka, Enikő, and Picur try to woo him, but the Duke resists. The three turncoat gentlemen arrive with the news that István has been appointed Grand Prince. They are now trying their luck by siding with Koppány, but he does not support them, either. Torda makes the most of the tension in the air, kindling the fire of the Duke's belligerence and proceeding to make a sacrifice to the ancient gods. Réka tells her father about a nightmare she had, where she saw him quartered as a traitor. However, Koppány sees no solution than to take up the fight. István now arrives on scene and offers to hand over his power to Koppány on condition he turns to Rome, but Koppány does not accept the throne. Torda arrives with a bloody sword and a call to arms. In the battle, Koppány suffers a humiliating defeat.

Ujvári Gergely, Beerri Benjámín

Women, elders, and children mourn the victims of the battle, the fight between two siblings. The victorious army celebrates István when Réka arrives to ask for her father's body so she may bury him. István would be happy to fulfil the girl's request, but Sarolt opposes her, and issues her command: "Quarter his body!" Koppány's body is cut in four, and the people praise István. The Abbot Asztrik crowns István in the name of God, using the crown provided by the pope.

The legendary world premiere of *István, a király* (*Stephen, the King*) took place in 1983, on King's Hill in the Budapest Városliget Park. The libretto was written by János Bródy on the basis of Miklós Boldizsár's work *Ezredforduló* (*Millennium*). The original performance was directed by Gábor Koltay, with the main roles played by Miklós Varga (István), Gyula Vikiidál (Koppány), Márta Sebestyén (Réka), Bill Gyula Deák (Torda), Feró Nagy (Laborc), Máté Victor (the High Priest Asztrik), Kati Berek (Sarolt), Bernadett Sára (Gizella), Lajos Balázsovits, Zsolt Körtvélyessy, Sándor Halmágyi (German knights), Zsuzsa Nyertes, Ildikó Hűvösvölgyi, Enikő Tóth (Koppány's wives), János Bródy, Sándor Csoóri, Jr., Gergely Koltay (bards), Sándor Szakácsi, Sándor Sörös, and Péter Balázs (Hungarian lords).

There has always been an István and a Koppány inside us

Interview with director Miklós Szinetár about *István, a király* (*Stephen, the King*)

What did *István, a király* mean at its 1983 premiere and what does it mean today, when the rock opera is being staged as an opera?

At its world premiere 40 years ago, *István, a király* (*Stephen, the King*) was a revelation, a new voice, and it was met with resounding success. When I was asked to direct the

Bagosi Orsolya, Cseh Antal, Magassy Júlia, László Boldizsár, Mentés-Sóós Enikő

Sahakyan Lusine, László Boldizsár, a Magyar Nemzeti Balett és a Magyar Nemzeti Balettintézet
/ Hungarian National Ballet and Ballet Institute

piece after the many performances that have already been staged, this time as an opera, the question arose of how the operatic orchestration can offer something more and be different than the rock opera. While the rock opera has a certain monotonous suggestiveness that both demands and realises unity (guaranteed by both the uniform dance ensemble and chorus, which performed throughout almost the entire piece), the opera can be more colourful and eclectic, with the possibility of setting every single scene differently – at least, that is what I am aiming to accomplish.

To what degree do you consider it a historical piece?

This isn't a historical piece, just like *Don Carlos* and *Bánk bán* aren't either. There are a lot of details in it that may not be historically accurate. It is not likely that István's mother Sarolt had influenced the events to such an extent, or that István had offered to hand over the throne to Koppány, or that Torda the shaman had mentioned the creation of the Danube Republic. Of course we can say that the shaman can see the future, but then he was wrong... Certainly, there are insinuations of certain things: pertaining not just to the present day, but also to past centuries. It is no mistake that the Hungarian national anthem, the *Himnusz* is played at the end of the piece, symbolising that this is what all of us as Hungarians are: we are Koppánys, Istváns, and we stand behind Koppány and behind István. Here we are, ten million of us, subjected to the geographic, historical, economic, and political situation. However, if there were a unity and cooperation, we would be able to forget who is an István and who a Koppány.

How does the piece remain current?

There used to be an approach of drawing a historical parallel between István and János Kádár, and making Koppány Imre Nagy, but this was spread mainly by persons who wanted to keep the piece safe. It does not have any such direct, commonplace meanings. However, it does have a political message, which is valid for all of the past centuries: the nation has often been divided, with two opinions meeting each other with varying levels of passion. However, this is true not only for the history of Hungary, but for all of humanity. Ancient Roman chariot races had the blue and the green parties, America has Republicans and Democrats, and Great Britain has people for and against Brexit. These issues are not divisions in current politics, but are differences in opinion that can be traced back hundreds of years, depending on social status, family backgrounds, and genetics, and they always define public life. So in that sense, it is current. Especially because Hungary has always been home to an István, who wants order and to belong to the West, but we have always

László Boldizsár, Cseh Antal, a Magyar Nemzeti Balett és a Magyar Nemzeti Balettintézet
/ Hungarian National Ballet and Ballet Institute

also been a Koppány, who is a rebel, wants to change the world, and who is scared of the West, suffering from an inferiority complex. This duality, which can manifest even within the individual, dominates the piece, and this is what I would like to emphasise.

How black and white are the characters in the piece?

It is important that both István and Koppány are right about certain things. It is not the good and the bad that are fighting against each other: both have good and bad in them. And there is also the large, quiet mass of people that acts as nothing but a passive onlooker, or may even be considered to be enduring the decisions made by others – they are the ones whom Réka personifies.

What is the meaning of the emblematic bards?

According to tradition, the author of the piece Levente Szörényi would start the performance by strumming his guitar, and he would turn to the world and cry “Help!” In the second half of the piece, János Bródy would come on stage as a bard, and he lamented the death of those who had died in the battle – there are many victims of the battles between István and Koppány in our everyday lives, as well. That is the precedent to the bard characters. I used a new solution: as we do not have either Szörényi or Bródy, I have broken with the tradition of the original piece.

In addition to conflicts, problems, and historical motifs, *István, a király* (Stephen, the King) even includes humour and irony.

That is true, and I would not like the piece to be overly serious from its beginning to the very end, either. There is some irony in, for example, István, who is a realist politician and not a saint, just as Koppány is not evil, but is forced into a corner. Everyone is right in their own way. Bese, Solt, and Sur are able to adapt to everything, they are “journalists in every system”. That is the type of turncoats that they are, and that is what I call them in the piece. A society has all sorts of professions: executioners, prison guards. So why can't we have turncoats as well? My aim is to create a many faceted performance.

It has lost none of its freshness

Interview with Levente Gyöngyösi, who re-orchestrated the rock opera

What principles did you apply when you re-orchestrated the *István, a király* (Stephen, the King) rock opera to be a symphonic orchestra?

This piece has garnered a lot of respect, and so I have not changed anything that would alter the original format. The new orchestration serves to create a musical world that meets the requirements of a type of operatic music while also retaining the intrinsic nature of the original music. We had to balance these criteria very delicately to realise these two goals. I wanted to show the operatic *modus operandi* that was present in the original work, and I wanted to use it to transform the entire piece in line with classical music requirements.

How did the re-orchestration process take place?

The starting point was that I shouldn't use anything electronic for the piece. The drums, bass guitar, and electric guitars have been left out. Back in the day, Levente Szörényi personally played the guitar solo that accompanied Koppány and people on his side – it is now played by a distorted trumpet solo. Even though the guitar and the trumpet may seem to be quite different, they are not! The piece has a part that already uses classical music, which generally accompanies the parts of Bese, Solt, and Sur, as well as Sarolt. However, the parts that used rock music, for example the music that accompanies the parts of Koppány and Torda, replace the drums with acoustic percussion instruments – that pretty much goes without saying. The bass guitar can be replaced with a double bass. I also changed the rhythm, the rock groove that grabs the listener, but I kept its character. Besides these, I used an entirely average, romantic opera orchestra, similar to the type used by Verdi, with double woodwind instruments, an organ, and a harp. The organ is important for creating a religious atmosphere. It is a great help that many members of the Hungarian State Opera Orchestra are quite familiar with folk music, so I didn't even have to re-orchestrate the folk music parts: all the musicians have to do is play those on violins and double basses in a more folksy manner.

The vocal parts and melodies have been retained. The original was composed for rock music singers, who usually don't have deep male voices. However, we wrote for opera singers, so the parts had to be transposed. As a result, Koppány's solo has been shifted down and made baritone, and Réka's has been shifted up. Gizella has been moved up by an entire octave.

Kováts Kolos, az OPERA Énekkara és Gyermekkara / OPERA Chorus and Children's Chorus

What was the most difficult in re-orchestrating the piece?

To find a solution to changing a fifty-sixty year-old tradition in a manner that ensures it remains viable. I had to try out several types of rhythm combinations before I finally found the symphonic orchestra equal to rock grooves. In fact, it wasn't the re-orchestration that was the most difficult. It is exciting to see that the piece has some special musical solutions that Szőrényi had never used in his work before. For example, the "Quarter him!" part, which is widely known to be in five-four time, is quite modern, almost atonal. It is also interesting that the entirely different characters of styles form an organic unity. The long months I spent working on the piece showed me that *István, a király* (*Stephen, the King*) has lost nothing of its freshness. It has been elevated almost to the level of Erkel's *Bánk bán*.

The counsel of King Stephen

Excerpts

"V. On exercising rightful judgment and patience

Exercising patience and rightful judgment are the fifth embellishment of the royal crown. King David the prophet said: »Endow the king with your justice, O God.« And also: »The integrity of the king finds joy in rightful judgment.« Paul the Apostle speaks thusly of patience: »Be patient with everyone.« And Jesus says in the Gospel: »In your patience possess ye your souls.« To this keep thyself, my son: if you would like to win honour for your throne, love rightful judgment; if you want to maintain control of your soul, be patient. Whenever, my son, you are brought a case worthy of your judgement or a man over whose life you are to decide, do not act impatiently, do not use any oaths to confirm your position of dealing justice; in truth, this would be fickle and passing, as one is wont to renege foolish oaths; and do not pass the judgement yourself, so as to avoid any blemish upon your royal majesty being tarnished by any vile case; rather, pass such cases to judges, whose appointment it is to make decisions in accordance with the law. Avoid being a judge, but find joy in being king and making appointments. Patient kings rule as kings; impatient kings are tyrants. Should you ever encounter a case where passing judgement is in line with your majesty, pass such judgement with patience, mercy, and without making any oaths; that will make your crown noble and worthy.

VI. On receiving and caring for guests

Guests and newcomers are of such utility that they are right to occupy the sixth place in your royal majesty. In the beginning, the Roman Empire grew, and the Roman kings became glorified and became exalted, by receiving many noble and wise persons from all different regions. Indeed, Rome would be a slave to this day had the sons of Aeneas not made it free. Because as guests arrive from different regions and provinces, so do they bring their different languages and customs, their different examples and weapons, all of which serve to adorn the nation and scare foreigners off from thinking too much of themselves. Because a country that speaks only one language and has only one custom is weak and will fall. That is why I order you, my son, to support newcomers and hold them in high esteem, so they may be wont to spend their days with you than elsewhere. And if you wish to ruin or scatter what I have built up, your country will surely suffer great losses. To avoid doing so, make your country bigger every day, so the people may exalt your crown.

VII. On the importance of the Council

The Council holds the seventh place on your royal podium. The Council appoints kings, decides the fate of the country, protects the nation, quiets battles, wins victories, chases attacking armies, invites friends, builds cities, and destroys enemy fortresses. As the Council has such great utility, it is my opinion that a Council that consists of foolish, self-righteous, and mediocre persons is of no avail; it should rather include and be formed by the most authoritative, the best, and the wisest elders held in the highest esteem. Therefore, my son, do not hold council with the youngsters and the less wise, and do not ask them for advice; ask only from the elders of the Council, who are worthy of the task in light of their age and wisdom. The council given to the king should be locked in the hearts of the wise, and should not be spread by the wind that blows from fools. If you keep with the wise, you yourself will be wise; if you lie with the foolish, you give yourself over to them, as the Holy Spirit says by way of Solomon: »He that walketh with wise men shall be wise: but a companion of fools shall be destroyed. «And David sings: »He that keeps with the saint shall become saint, with the innocent shall become innocent, with the chosen shall become chosen, and with that who turns away shall be turned away.« Accordingly, everyone deal with the matters rightful for his age: the young with weapons and the elders with council. However, the young men do not have to be excluded from council; but whenever you take council with them, even if the council pertains to life, submit it to the elders, so that you may weigh all your actions with the measure of wisdom.¹

1 The counsel of King István, <http://mek.niif.hu/00400/00446/00446.htm#2>

Felelős kiadó *Responsible publisher:* **Dr. Ókovács Szilveszter,**
a Magyar Állami Operaház főigazgatója *General Director of the Hungarian State Opera*

A műsorfüzetet írta és szerkesztette

The programme was written and edited by **Mátrai Diána Eszter**

Angol fordítás *English translation:* **Multi-Lingua Fordító és Tolmács Kft. Multi-Lingua, Inc.**

Fotók *Photos:* **Berecz Valter, Kummer János, Ligeti Edina,**

Képszerkesztő *Photo editor:* **Iványi Jozefa**

Frissített kiadás: 2024 *Revised edition: 2024*

Balga Gabriella, Kriszta Kinga, Nyári Zoltán, az OPERA Énekkara és Gyermekkara
/ OPERA Chorus and Children's Chorus

STRATÉGIAI PARTNEREK
STRATEGIC PARTNERS

ARANY FOKOZATÚ TÁMOGATÓK
GOLD LEVEL SPONSORS

